

Senere kommer der da også en anden – mere positiv – karakteristik af P. Knudsen, især i modsætning til Stauning (s. 59, 71). Man kunne hertil føje kritikken af Socialdemokratisk Ungdomsforbunds pacifisme (s. 31) og sammenligne med P. Knudsens antimilitaristiske politik i 1908.

Der findes mindre fejl i fremstillingen, det var det serbiske socialdemokrati, ikke det bulgarske, der i 1914 stemte mod krigsbevillingerne (s. 23); de konsekvente antimilitarister optog oprindeligt kun aktive militærnægtere i foreningen, deraf de lave medlemstal (s. 28). Man kan godt tvivle på, om Lenins 5 teser om imperialismen virkelig passer generelt på Danmark, f.eks. om kapitalporten oversteg vareeksporten (s. 67). Det er også problematisk at påstå, at DsF's forhold til (stor)strejker generelt var så negativt, som det gøres (s. 47). Det er korrekt, at DsF's ledere ikke i perioden efter storkonflikten i 1899 var indstillet på at fremprovokere strejker, at de helst så forhandlingsresultater, men f.eks. Jens Jensen og senere C. Martin Olsen var ikke uvillige til at bruge storstrejken som et politisk kampmiddel, og de fremførte dette som forslag på internationale faglige kongresser.

Der kan anføres indvendinger af lignende karakter mod bogens fremstilling. Men det er væsentligt at fastholde, at der hvor forfatterne har arbejdet selvstændigt, dvs. den overvejende del af bogen, er der tale om differentierede sammenfatninger af komplicerede forhold. Det er gennemgående, at udviklingens proceskarakter understreges. Her findes heller ikke fordømmende vurderinger, men sobre forklaringer på f.eks. Socialdemokratisk Ungdomsforbunds holdning til Socialdemokratiet (s. 83 ff.), en holdning som forfatterne kritiserer, men som de samtidig også kan analysere rationelt.

En forklaring som, at »borgerliggørelsen stod i skærende kontrast til pionerernes linje, men udtrykte vel samtidig en kontinuitet i den politiske linje, partiet havde fulgt efter pionerernes dage« (s. 138), er en god karakteristik af arbejderbevægelsens modsætningsfyldte udvikling. Fremstillingen beskæftiger sig især med venstreoppositionen, analyserer modsætningerne mellem dens forskellige fraktioner og modsætningerne i dens forhold til Socialdemokratiet – og resultaterne giver mening. Vurderingerne af Socialdemokratiet er ikke dybtgående – eksempelvis dets forhold til det parlamentariske demokrati – men bogens emne er først og fremmest venstrefløjens udvikling set i international kontekst.

Lund og Rosendal skriver i indledningen, at deres fremstilling ikke er den endelige version af, hvad der foregik i periodens arbejderbevægelse. Den er imidlertid et ikke uvæsentligt bidrag, og hertil hører også, at de har kunnet bruge det nyordnede DKU-arkiv, som efter sigende står åben for forskning for de ældre deles vedkommende.

Gerd Callesen

NIELS ERIK ROSENFELDT og CARSTEN PAPE: Politikens Ruslandshistorie efter 1917. Sovjetstaten. Kbh., Politikens Forlag, 1983. 263 s. 298 kr.

Det siges ofte, at kendskabet til Sovjetunionen er ringe, og at det ville være ønskeligt med et højere informationsniveau om denne stat, dens indre forhold og opfattelse af omverdenen. Den postulerede uvidenhed gælder vistnok både

befolkningen i almindelighed og politikerne i særdeleshed. Om dette postulat er sandt er ikke godt at vide. Det er imidlertid en kendsgerning, at der i Danmark udgives langt flere bøger om sovjetiske samfundsforhold i bredeste forstand end om noget andet land. Hvad Sovjetunionens historie angår, er der i løbet af de sidste 15-16 år blevet udgivet ikke færre end fire fremstillinger.

I 1967 udsendte Per Salomonsson sin *Sovjetunionens historie 1917-1967*, og to år efter, i 1969, udkom Henrik Bertelsens *Ruslands og Sovjetunionens historie*. Sidstnævnte var en bred og forholdsvis kortfattet fremstilling af Ruslands/Sovjetunionens 1000-årige historie, førstnævnte en detaljeret gennemgang af især den politiske udvikling siden 1967. I 1977 udkom Salomonssons fremstilling i en tobinds udgave, der bl.a. viste forf.s stærkt ændrede opfattelse af eller perspektiv på hele den sovjetiske udvikling. Med Politikens Ruslandshistorie bind 3 foreligger den hidtil seneste beskrivelse på dansk af sovjetstatens historie.

I modsætning til de ældre fremstillinger er Rosenfeldts og Papes *Sovjetstaten* baseret på et meget bredt og solidt forskningsgrundlag, der både omfatter vestlig og sovjetisk historieforskning. *Sovjetstaten* har i så henseende kunnet drage stor nytte af den omfattende forskningsoversigt, der i 1979 blev udsendt under redaktion af Niels Erik Rosenfeldt (*Sovjetunionens historie 1917-1970* i serien »Problemer i Ruslands og Sovjetunionens historie«, Jysk Selskab for Historie). Hertil kommer, at Rosenfeldt selv har ydet en original og banebrydende indsats, hvad angår udforskningen af den side af Sovjetunionens historie, der hedder Stalins magtapparat. (Se anmeldelse i HT bd. 83 (1983) s. 338).

Man er derfor i kyndige hænder, når man følger de to forf.s. gennemgang af udviklingen. Rosenfeldt har taget sig af perioden fra bolsjevikernes magtovertagelse i 1917 frem til og med Den anden Verdenskrig samt det sidste afsnit om Sovjetunionen og omverdenen, mens Pape har beskrevet perioden fra Anden Verdenskrigs slutning frem til og med Brezjnev-æraens indre forhold. Pape har her skrevet et kapitel, hvor han systematisk gennemgår de nuværende politiske, økonomiske og sociale strukturer. På en heldig måde har de to forf. således forenet en kronologisk-dynamisk beskrivelse af forløbet siden 1917 med en systematisk-strukturel redegørelse for status i 1980'ernes første halvdel.

Bogen har mange gode illustrationer, hvoraf en del er i farver. Dette tredje bind i Ruslandshistorien har desuden en fyldig litteraturliste samt et navne- og emneregister til alle tre bind.

Man skal imidlertid gøre sig klart, at der i egentligste forstand er tale om *sovjetstatens* historie, hvorunder naturligvis også hører monopolpartiets historie. Der er meget lidt om livet uden for parti- og statsapparatet, og hele udviklingen er anskuet fra de regerendes synsvinkel. Befolkningens vilkår i bredeste forstand, social- og kulturhistorien er meget stedmoderligt behandlet. Men det, der er, er godt: sagligt, nøjternt og forstandigt.

Bent Jensen

ERIK SVENSSON: Stormfuglen i dansk politik. Christmas Møller – og hans dramatiske kamp i nationalpolitisk perspektiv. Århus, Arkona, 1983. 192 s. Ill.

Som bidrag til eller besvarelse af en prisopgave om »Christmas Møller og Sønderjylland« er Erik Svenssons oversigt over en væsentlig hovedlinie i Christ-